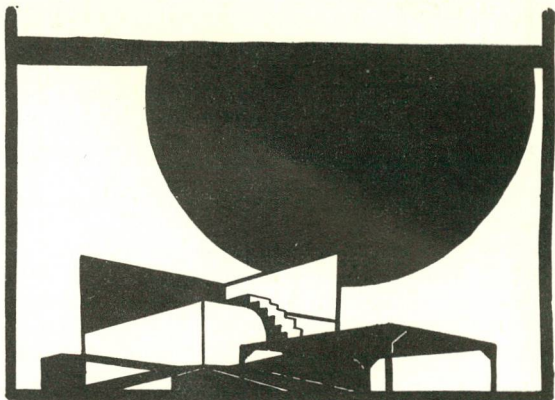

VLAAMSCH VOLKSTOONEEL, Het, Zuid-nederlands toneelgezelschap zonder vast speelcentrum (1920-'32).

Uit een fusie van het Fronttoneel (dr. J.O. de Gruyter en J. Platteau, 1917-'19) en het toneel van het Verbond der Vlaamse Oudstrijders (S. Bruggen, 1919) ontstond in 1920 Het Vlaamsche Volkstoneel (leider dr. J.O. de Gruyter, bestuurder dr. J. Goossenaerts, secretaris W. Moens). Het wilde het toneel in dienst stellen van de literatuur en de literatuur in dienst van de bevrijdende volkscultuur. Het repertoire was een forum waarop de literaire traditie gestalte kreeg en het cultuurbewustzijn van de Vlaamse gemeenschap werd uitgedragen. De auteurs behoorden tot het literair-klassieke toneel of tot het burgerlijke praattoneel. Het stersysteem werd verworpen en de inspanning was gericht op de homogeniteit van het ensemble. Vooraan in de zorg om de stijl stond de beschaafde uitspraak van het Nederlands. De Gruyter zelf schoof het begrip van de despotische regisseur naar voren en besteedde veel zorg aan de vaktechnische scholing van de acteurs. De activiteit kan gezien worden als die van een volksuniversiteit, waarin een Bildungsethos en een ideaal van burgerlijke beschaafdheid worden gebruikt als momenten in een evolutiecurve van de Vlaamse gemeenschap. De Gruyter besteedde, als filoloog, een te exclusieve aandacht aan de taal als cultuurinstrument, zette zijn voorstellingen op vanuit de literaire karakterlijn van het stuk en gedroeg zich doorgaans meer als instrumentaal dramaturg dan als interpreterend spelleider. Klimaat en sfeer van een stuk wogen zwaarder dan de actie en de rationele intentie; het theatermateriaal werd gehanteerd als een fraai doel op zichzelf en niet als een ruwe stof waaruit een autonome creativiteit kon ontstaan. Impressie beheerste expressie. Het is waarschijnlijk een natuurlijke fase in de ontwikkeling van het theater in Zuid-Nederland geweest, maar des te sterker treft het verschil met de fundamentele theaterstilistiek die Het Vlaamsche Volkstoneel ging karakteriseren na De Gruyters vertrek naar de Koninklijke Nederlandse Schouwburg te Antwerpen in 1922. De nieuwe leider, zijn vrouw Doly de Gruyter, bleef onpersoonlijk. In 1924 nam W. Moens de leiding in handen en herdoopte het gezelschap tot Katholiek Vlaamsch

décor construit par rené moolaert pour le 3me acte de "tyl", mise en scène de johan de meester.

**revenez-nous demain,
à la représentation exceptionnelle de :**

■ ■ tyl ■ ■

(notre second et dernier spectacle à paris), d'a'n'ton van de
velde, la pièce la plus typique de l'extraordinaire production
■ dramatique moderne flamande ■

une vraie partition pour les tréteaux,
écrite directement pour "het vlaamsche volkstooneel",
mise en scène de johan de meester, jr. — décors de
rené moolaert. — musique de scène de karel albert
■ (qui dirigera lui-même l'orchestre). ■

lucifer est : une interprétation anti clas-
sique, d'une tragédie classique.

mais tyl : interprétation moderne s'adaptant
entièrement à un texte moderne,
motif dramatique intensément "universel", comme
■ intensément "national", ■

**comédie des champs-élysées, jeudi 23 juin,
à 9 heures.** ■

*Aankondiging van de uitvoering van Tyl door Het
Vlaamsche Volkstooneel te Parijs (1927).*

Volkstooneel. Hij oriënteerde de activiteit op
katholiek militantisme en zwoer de kunst als reali-
teitscopie af. Toen hij J. de Meester jr. als regis-
seur aangetrokken had wijdde het gezelschap zijn
krachten aan het eigenlijke spel en niet langer
aan de cultivering van de tekst. Op 15 augustus
1924 werd de S.M. Het Vlaamsche Volkstooneel
wettelijk opgericht. Het evolutionaire flamingan-
tisme van De Gruyter moest wijken voor het re-
volutionaire „schoktheater”; dit theater wilde het
volk wakker schudden en het slaagde er in ver-
wondering én bewondering op te wekken in bin-
nen- en buitenland. De Meester, geïnspireerd door
de Russische theaterpractici, wilde theatraal een
ander klimaat en een ander dan het burgerlijke
publiek creëren. Emotie moest wijken voor een
rationele interpretatie die altijd op actualiteits-
analyse en vooral -kritiek neerkwam, gebruik maak-
te van historische auteurs en vele nieuwe Zuidne-
derlandse auteurs bracht tot schrijven voor het
theater. Van affirmatietheater bij De Gruyter
werd Het Vlaamsche Volkstooneel agitatie theater,
met voorkeur voor het spectaculaire geheel, een
nieuwe kostuum- en decorresthetica, beweeglijk-
heid in de acteerkunst en een dramaturgie die niet

meer psychologisch, maar symbolistisch en uitdagend-expressief wilde zijn. Het gezelschap vergaloppeerde zich nogal eens, het overschatte blijkbaar de ontvankelijkheid van de Vlaamse toeschouwer en het vergiste zich duidelijk in diens kwaliteit: het publiek wilde de euforie van het springlevende nationalisme wel meebeleven, maar niet in een tekentaal en effect die ingaan tegen de emotionele traditie. W. Moens achtte zich verantwoordelijk voor de financiële tegenslagen en nam ontslag. In 1925 werd J. Boon secretaris en J. de Meester jr. leider. Vertoningen te Parijs (mei en juni 1927) en aan het Hof (juli 1929) waren externe hoogtepunten, maar hielden de interne crisis niet tegen. De Meester verdween in juni 1929. A. van de Velde nam de functie over; ook hij bleef regisseren vanuit de innerlijke dieptestructuur van het drama en gaf aan R. Verheyen de gelegenheid tot het uittesten van een provocerende groteske stijl die andermaal door de Vlaamse kritiek werd afgewezen. In 1930 ontstond een scheuring. De groep om S. Bruggen splitste zich af tot Nieuw Volkstoneel, weldra (1931) Nationaal Vlaamsch Tooneel, in 1935 teruggekeerd tot Vlaamsch Volkstoneel, dat tot 1940 nationalistische tendenskunst in een stilistisch niemandsland praktizeerde. A. van de Velde zelf hield het met de originele kern vol tot 1932, toen J. Boon het avontuur afsloot met een nieuwe troep Van onzen Tijd, waarin J. de Meester even nog op zoek ging naar hoogstaand kunsttoneel voor een stadselite. De financieel-economische crisis was echter niet in staat nieuwe adepten te werven en nog in hetzelfde jaar hield ook deze troep op te bestaan.

De definitieve geschiedenis van het Vlaamsche Volkstoneel blijft nog te schrijven. Zeker is ondertussen wel dat het meer een bestaan aan de rand van de conjunctuur heeft geleid, dan dat het eigenhandig een periode en een generatie zou hebben bepaald. Tegelijk heeft het methodisch en vaktechnisch een theater gerealiseerd waarvan de erfenis, in volle bewustzijn of in onvermoede afhankelijkheid, tot vandaag doorwerkt, zelfs wanneer het publiek onveranderd conservatief is gebleven.

LITERATUUR: J. Goossenaerts, *Het Vlaamsche Volkstoneel*, in *Dr. Jan Oskar de Gruyter 1885-1929. Zijn levenswerk* (1934, p. 83-145); - C. Godelaine, *Mijn persoonlijke ervaringen omtrent de jongste tooneelbeweging* (1935); - C. Godelaine, *Het Vlaamsche Volkstoneel* (1939); - A. van der Plaetse, *Herinneringen aan het Vlaams Volkstoneel* (1960).

CARLOS TINDEMANS